

VROUWEN IN Deel 6. DE SPOTLIGHTS

DE BEDWELMENDE KAMERMUZIEK VAN REBECCA CLARKE

De Brits-Amerikaanse REBECCA CLARKE (1886–1979) voelde zich als vrouwelijke componist in een mannenwereld “ongeveer net zo’n freak als de dame met baard in het circus”. Haar meest zelfverzekerde muziek, op het grensvlak van laatromantiek, volksmuziek en impressionisme, componeerde ze anoniem.

Tekst: MYRTHE MEESTER

FOTO: FRANK SCOTT CLARK

Rebecca Clarke in Detroit, 1918

Shy One, zo heet het eerste lied dat de jonge Rebecca Clarke ooit schreef. Dat is vast niet toevallig, want als je latere interviews met de componiste leest, krijg je de indruk dat ze een heel bescheiden vrouw was, introvert, verlegen zelfs. Eindeloos bleef ze presentator Robert Sherman bedanken voor het radio-programma dat hij in 1976 aan haar negentigste verjaardag wijdde (“mijn minirevival”, noemde ze het zelf), waarbij een openhartig interview over haar componistencarrière werd omlijst met diverse, al decennialang vergeten composities uit haar oeuvre.

Een van de uitgezonden stukken is het genoemde, wat bedeesde jeugdwerk *Shy One*, dat haar als 22-jarige toegang verleende tot de prestigieuze compositieklas aan het Royal College of Music in Londen (“hoewel ik goed wist dat ik het eigenlijk niet verdiende”, aldus Clarke). Maar ook de twee hoogtepunten uit haar bloeiperiode mochten niet ontbreken: haar *Altvioolsonate* (1919) en *Pianotrio* (1921), waarin geen spoor van bedeesdheid of onzekerheid meer te bekennen valt. Integendeel, vanaf de openingsmaten klinkt de muziek harts-tochtelijk en vrij, haast improviserend, vol gewaagde ritmische sprongen en wonderlijke, impressionistische harmonieën om in te verdrinken. Wat verklaart deze grote overgang van verfijnde, lieflijke liederen naar zoveel bravoure en spontaniteit?

GRATIS KOPIE

Tijdens haar leven had Clarke als gevierd altvioliste op grote podia over de hele wereld opgetreden met de belangrijkste musici van haar tijd, van Pablo Casals en Jascha Heifetz tot Myra Hess en Arthur Rubinstein, die haar ‘de glorieuze Rebecca Clarke’ noemde. Podiumvrees kende ze niet, als rond-

reizende vrouwelijke musicus was ze in die jaren allang geen uitzondering meer. Maar als vrouwelijke componist voelde ze zich altijd een vreemde eend in de bijt. Dat begon al in de compositieklas, waar een vrouwelijke student volgens Clarke “ongeveer net zo’n freak was als de dame met baard in het circus”. Terwijl die uitzonderingspositie haar componerende tijd- en landgenoot Ethel Smyth juist feministische strijd lust gaf, voelde Clarke een zekere schroom om zich in zo’n exclusief mannelijke wereld te begeven. “De meeste mensen weten niet eens dat ik ooit heb gecomponeerd, want ik praatte er niet graag over”, vertelt ze Sherman tijdens de radio-uitzending. Ze herinnert zich haar volstrekte gebrek aan talent om zichzelf te promoten. Zo gaf ze musici die haar *Altvioolsonate* wilden spelen altijd een gratis kopie, omdat ze zich bezwaard voelde als ze geld moesten neertellen voor de officiële publicatie. “Het kwam nooit in me op dat de uitgevers niet zo blij met me waren. Ik was gewoon een slechte zakenvrouw.”

PIJNLIJKE BEVESTIGING

Hoewel ze maar weinig zakelijk succes boekte met haar muziek, componeerde Clarke wel degelijk met een extern doel, namelijk om het resultaat tijdens haar eigen tournees ten gehore te brengen, als korte intermezzo’s te midden van grootheden zoals Bach, Beethoven en Brahms. Meestal schreef ze eendelige, dromerige werken voor altviool en piano, waarbij ze zich liet inspireren door oude Engelse volksmuziek (zoals in haar *Passacaglia*), Chinese pentatonische muziek (*Chinese Puzzle*) en Oost-Europese zigeunermuziek (*Dumka*). Soms programmeerde ze haar stukken onder eigen naam, maar ze koos ook weleens voor een pseudoniem om niet te veel aandacht op zichzelf te vestigen. Daarbij viel het haar op dat haar mannelijke alter ego Anthony beduidend meer persaan-dacht kreeg dan Rebecca, een pijnlijke bevestiging van haar vermoeden dat de muziekwereld maar weinig interesse had in componisten met een vrouwen-naam.

FELLE BLOEIPERIODE

Hield Clarke daarom zo van anonieme compositiewedstrijden, waarvoor ze haar meest ambitieuze, zelfverzekerde en vernieuwende werken schreef, ongeremd door seksistische vooroordelen en verwachtingen? Deze grote spontaniteit werd beloond toen ze in 1919 en 1921 in de prijzen viel bij de Berkshire Festival Competition met haar hierboven genoemde *Altvioolsonate* en *Pianotrio*. Critici konden achteraf niet geloven dat een vrouw zo’n krachtige sonate had geschreven en speculeerden dat ze wellicht bij haar compositie was geholpen, of dat Rebecca Clarke een pseudoniem was van een mannelijke componist, zoals Ernest Bloch of Maurice Ravel. Het leidde tot een bekend citaat van Clarke in een programmaboekje: “Hierbij neem ik de gelegenheid om te benadrukken dat ik inderdaad besta en dat mijn *Vioolsonate* mijn eigen werk is, geschreven zonder hulp!” Haar succes bij deze competities en de daaruit voortvloeiende uitvoeringen en publicaties van haar werk gaven haar vleugels. Tussen 1919 en 1924 maakte Clarke dan ook een

korte, felle bloeiperiode door, waarin al haar muzikale talent vrijuit naar buiten stroomde in de beste composities die ze ooit geschreven heeft. “Het enige vleugje succes dat ik in mijn leven heb gekend”, aldus Clarke. Het was in deze periode dat ze – behalve de sonate en het trio – ook haar donkere, mysterieuze *Epilogue* (1921) voor piano en cello schreef, haar harts-tochtelijke, bij vlagen explosieve *Rhapsody* (1923) voor dezelfde bezetting en haar heerlijk klaterende, impressionistische *Midsummer Moon* (1924) voor piano en viool.

ECHT GOEDS

Natuurlijk is het jammer dat haar stroom composities daarna geleidelijk is opgedroogd onder invloed van uitblijvende pers-aandacht, financiële tegenslag, depressies en haar huwelijk in 1944. Met pijn in het hart be kent Clarke in haar sterfjaar hoe jammer ze dat vindt, “want ik heb altijd gevoeld dat ik het in me had om iets écht goeds te schrijven, misschien, als ik ermee door was gegaan”. Maar hier wreekt zich opnieuw haar bescheidenheid, want ze had in haar leven al heel veel ‘écht goeds’ geschreven. En het is hoog tijd dat meer muziek-liefhebbers daarmee kennismaken! «

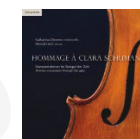
CD-TIPS

Altvioolsonate - Silhouettes - Dana Zemtsov, Anna Fedorova (2020, Channel Classics, CCS 42320)

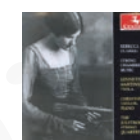
Pianotrio - The End of Flowers - Gryphon Trio (2018, Analekta, AN 29520)

Epilogue - Hommage à Clara Schumann - Katharina Deserno, Nenad Lečić (2017, Kaleidos, KAL6317-2)

Midsummer Moon - Dream Valley - Sophie Rosa, Ian Buckle (2021, Rubicon, 728091)

Dumka, Passacaglia - Rebecca Clarke: String Chamber Music - Kenneth Martinson, Christopher Taylor (2007, Centaur, CRC2847)

Myrthe Meester is filosoof. Ze publiceert artikelen over kunst, klassieke muziek en filosofie in diverse tijdschriften.

